

ÍNDEX

Presentació	5
Pròleg.....	7
Contes.....	11
Cecília Ro, la meva rosa	15
Corre, vine, Joan.....	21
El senyor Joan.....	27
La lluna i el gra de raïm.....	31
Els núvols i la pluja.....	35
Tercer cel, primera plaça.....	41
D'ira i de mansuetud / Illes afortunades.....	45
Les cireres.....	51
Àngels.....	57
Hotel nou de setembre.....	61
Diari dels primers anys del fill.....	63
Carta al pare.....	101
Cartes als seus nebots.....	107
Em dic Rosa Monné (assaig d'aproximació literària).....	135
Escrits catequètics	185
Epíleg: el misteri Coia	209
Cronologia de la Coia Cabré Monné	213
Testimonis	219

PRESENTACIÓ

Aquest llibre està integrat per diferents textos, essencialment de contingut literari, que va deixar —tan pulcrament escrits— la doctora en filologia catalana i amant de la bona literatura Coia Cabré i Monné (Reus 1955, Barcelona 2013).

Els hem classificat seguint un ordre cronològic: en primer lloc, els contes que va escriure a finals dels anys vuitanta i a principis dels noranta, època que va coincidir amb el seu trasllat a Barcelona i amb el canvi de rumb professional. Aquests contes estan precedits d'una presentació a càrrec del seu bon amic Joan Manuel Homar, company de l'escola Normal.

A continuació figura el diari del seu fill, corresponent a l'any 1992, que es pot llegir com una prolongació natural dels contes dels anys vuitanta i noranta: alguns pares sabem que tot naixement es pot explicar també en forma de conte; en el cas de la Coia, més que d'un conte, es tracta d'un intens monòleg en què es confonen les veus de l'infant i la seva mare; un monòleg dialogat. Aquest diari va acompanyat d'una breu introducció del seu marit, Eladi Crehuet, que va tenir la fortuna de compartir amb ella els millors anys de la seva vida.

Segueix la colpidora “Carta al pare”, comentada per la seva amiga Teresa Solà.

Les cartes que hem titulat “Cartes als seus nebots” constitueixen una petita mostra de les missives, plenes de llum i sentit, que la Coia va escriure als seus amics i familiars. Van ser trameses majoritàriament per correu ordinari i electrònic durant la primera dècada d'aquest segle i són introduïdes per un dels destinataris, Joan Manchado Cabré.

“Em dic Rosa Monné” és una magnífica peça literària amb rerefons biogràfic que la Coia va escriure durant els darrers anys de la seva vida. Producte d’un munt de converses amb la seva mare, però sobretot d’una profunda reflexió personal sobre el paper integrador que sa mare, abans i després de quedar-se vídua, havia sabut representar per a diverses generacions d’una mateixa família. Aquest escrit ha estat revisat per Teresa Cabré i Joan Manchado.

No és sobrer fer constar que al seu darrer testament, Coia Cabré va incloure una clàusula especial dedicada a la seva mare, en la qual recomanava als hereus que tinguessin cura d’atendre totes les necessitats, materials i espirituals, d’aliments i de companyia, que pogués haver de menester l’àvia Rosa.

Els escrits catequístics estan elaborats a partir de la seva experiència com a catequista a l’Església dels Pares Caputxins de Sarrià, experiència que, a més de posar a prova les seves aptituds com a ensenyant, va propiciar un major apropament al cristianisme. Els comenta el Francesc Raurell.

Finalment, s’inclouen també una cronologia il·lustrada, uns breus testimonis de persones que, en un moment o altre de la seva vida, van sentir-se properes a la Coia, i un índex onomàstic elaborat per Lúdia Brinquis i Maria Rosa Solà Mas, les quals s’han encarregat també, juntament amb Joan Manuel Homar, i amb gran dedicació, de la correcció dels textos.

Cal advertir que els textos publicats són una mostra —una mostra certament significativa— dels que la Coia va escriure al llarg de la seva vida. No hem pretès, per tant, recollir la seva obra completa, sinó retre homenatge a la seva figura, que ens continua acompanyant i que pensem que, a través dels seus escrits, pot acompanyar també altres persones que no van poder conèixer-la personalment.

Eladi CREHUET

PRÒLEG

La lectura dels escrits de la Coia Cabré no pot deixar de causar sorpresa, però una agradable sorpresa. La Coia és una escriptora pràcticament desconeguda. La seva rica creació literària és quasi tota inèdita. Una partença inesperada i prematura ens ha privat del verb d'una poderosa ànima poeticoliterària que es passeja amb naturalitat lluminosa per les sendes de la realitat feta metàfora i transcendència.

Document de la seva passió literària és aquest variat conjunt d'escrits. La paraula és immediata i directa. I tot en un estil marcadament dúctil i original. Els seus judicis sempre són aguts, però clars. Malgrat que vol ser testimoni i no jutge, el lector entra fàcilment en agradable complicitat. És el fenomen que es dóna principalment en els textos de caràcter biogràfic-autobiogràfic.

La nostra autora deixa entendre sovint la no-gratuitat de la literatura. És el que es palesa en l'intent, encara que sigui implícit, d'establir les relacions entre la creativitat cultural i la totalitat familiar i social. És a dir, la consciència de la Coia com a escriptora que manifesta l'estructura del món en el qual viu. D'aquesta manera es crea una mena de sociologia interior que porta a obrir un ampli camp d'anàlisi crítica.

El gros dels seus escrits té més entitat per força i bellesa literària que per extensió material. L'impecable domini de la llengua, la capacitat d'expressar amb equanimitat el perfil psicològic dels personatges, un estil delicadament evocatiu donen els millors resultats. Es pot dir que els seus escrits en general estan amarats de simpatia i respecte, amb abundància impressionística de detalls, sempre amb lucidesa de pensament, riquesa de llengua i virtuosisme de construcció. La Coia comprenia el malestar de Gabriel

García Márquez quan davant els membres encotillats pel franquisme de la Real Academia de la Lengua va pronunciar la cèlebre frase: «Hay que jubilar la ortografía y enriquecer la gramática.» Però la Coia sempre creia que s'havia d'harmonitzar rigor filològic i ortogràfic amb elegància literària, fins i tot per respecte i comoditat del lector. En aquest punt, prohoms de les lletres catalanes com Josep Carner, Carles Riba, Josep Vicenç Foix, potser menys Josep M. de Sagarra, etc., li eren referents a tenir en compte.

La variada gamma de gèneres literaris que la Coia conrea (biografia-autobiografia, contes poètics, epistolari, aproximacions pedagògiques de temes biblicocatequètics, etc.) dibuixa un esperit inquiet, culte, refinat, amb una contagiosa passió per la paraula escrita i funyida, apta per a la manducació espiritual. Per amor respecta tothom, sap que hom només entén i comprèn allò que estima, segons recorda Guillem de Sant-Thierry en el seu comentari a: *In cantica canticorum*: «Tantummodo intelligimus quod amamus», «Només entenem allò que estimem» (PL 180). En la nostra escriptora l'amor es fa coneixement, paraula i vida: de pedres, d'arbres, de plantes, d'animals, d'astres, de mar, de terra, de cel, de llum i fosc, de sol i de lluna. Escriu més per plaer personal que pensant en possibles lectors. Camina vora el mar amb pas tranquil i pausat. Els ulls fits en l'horitzó s'enlairen més enllà de les ones, més enllà del vent i de l'escuma, més enllà del sol i del vol elegant de les gavines, més enllà de la sorra quasi blanca, més enllà de la remor de l'oneig. La memòria s'endinsa en la immensitat del blau que dansa i cristal·litza en formes, figures i rostres, en un únic dibuix que dansa en l'espai. Estima tots els éssers, que tots s'abracen franciscanament i per a tots ells és la pregària.

La seva prosa i la seva poesia ens diuen que les coses més meravelloses són les més senzilles. Els diferents col·laboradors d'aquesta obra glossen amb competència i sensibilitat els escrits de la Coia. Es pot dir que la seva vocació literària troba sanció oficial en les seves il·lusionades

col·laboracions, encara ella molt jove, en la *Revista del Centro de Lectura*, de Reus, en els anys 1970-1980. Malgrat la pluralitat dels gèneres, l'obra literària de la Coia és fortament unitària. Es percep en la part més narrativa una críptica tendència autobiogràfica. El seu escriptori silenciós sempre està actiu. El fet mateix que molts dels seus escrits siguin incomplets en constitueix un signe evident.

La lectura de les pàgines «autobiogràfiques» de la mare dona accés al gènere literari més extens de la seva creació. No són una crònica, es tracta d'uns relats que van sempre més enllà de les persones i de les circumstàncies descrites. La nostra autora vincula les seves vivències amb les persones dibuixades del cercle familiar. No són aproximacions convencionals, les descriu en funció de la relació que hi té, i sempre amb tendresa i entrant de puntetes en el misteri de les persones. Sap escoltar la música bellugadissa dels éssers. En el moviment, en el desig, en la calma, en el somni, en el plaer i el dolor, en el sofriment i en l'esperança. Sap portar l'aire pausat i savi del capvespre d'un dia d'estiu. Servint-se d'una prosa essencialment lírica i evocativa entra en un examen aprofundit i respectuós dels seus personatges.

Es mostra sempre mestra del relat breu, però intens. Aquests escrits fins ara no publicats són testimoni d'un original talent literari, d'una vasta cultura, d'intensitat espiritual. Esperit sensible, es mostra sempre atenta a captar i a delinear amb profund lirisme els aspectes més delicats i nobles de la vida. Escolta l'esperit i segueix el rastre d'amor que porta a l'Amor.

Frederic RAURELL

CONTES

Presentació

Així com ens trobem persones que davant les adversitats de la vida reaccionen alçant un mur de manifesta hostilitat davant del món, per sort també de tant en tant coincidim amb algunes altres que, com la Coia, tendeixen a encapsular-se púdicament a l'hora de mostrar-se en públic, però alhora mantenen sempre una meravellosa actitud d'obertura i d'entrega generoses cap a aquells que se'ls acosten amb la mà estesa de la sinceritat i de l'afecte. I aquesta sensibilitat extrema, aquesta delicadesa moral i aquesta empatia emocional tan pròpies de la Coia es palesen en tots els seus escrits.

Els contes inèdits que va deixar foren redactats entre l'any 1970 i el 1995. A part d'aquests, ara tornem a editar "Senyor Joan", "Cecília Ro, la meva rosa" i "Corre, vine, Joan", narracions primerenques que foren publicades en diverses revistes com la del Centre de Lectura de Reus o *El Pont*. Una primera aproximació a aquest corpus ens permet distingir, d'una banda, els relats on es produeix una simbiosi amb els contes de tradició oral i del món meravellós de les faules i, de l'altra banda, les narracions més ancorades en la realitat, històries que descriuen fets probables, més o menys constatables per l'experiència comuna. "La lluna i el gra de raïm" i "Les cireres" serien un exemple dels primers, mentre que "Tercer cel, primera plaça" i "D'ira i de mansuetud" ho serien dels segons.

Els contes amb aire de faula desenvolupen una història, a vegades mínima, que conclou amb un final que fàcilment remet el lector cap a una moralitat exemplificant. Algun cop utilitza una fórmula d'obertura clàssica ("Una vegada n'era un cirerer..") alhora que el narrador cerca la

complicitat del lector a base d'incorporar-lo a la narració amb el plural inclusiu (“el *nostre* gra rebel”, “Quan *anàvem* a escola”, on el “nosaltres” són el narrador i els lectors). A semblança de la narrativa popular, a vegades l’“heroi” no aconsegueix allò desitjat i hi apareix la tragèdia, mentre que en altres ocasions l’argument serveix per corregir la injustícia del món real amb aquella *moral naïve* —segons la definia André Jolles— que inverteix l’ordre social. Així, “La lluna i el gra de raïm” mostra com el fet d’enamorar-se de la persona errònia —per frívola i voluble— provoca conductes que porten a l’aïllament social i, finalment, al “marciment” —és a dir, a la mort— a causa de l’enyorament i del desamor; en canvi, “Les cireres” és una demostració del poder de l’amor patern i de la perseverança de l’amor fraternal que venç “els usurpadors” i s’acaba nodrint de la seva “sang”. En definitiva, i com apunta Martín Garzo, pot ser que aquest tipus de narracions no siguin reals, “però parlen de la veritat”, d’una veritat que ens concerneix profundament.

En canvi, els contes més realistes no són fàcilment parafrasejables, perquè la descripció i la introspecció predominen sobre l’escassa acció. Aquí no debatrem si algunes d’aquestes narracions poden llegir-se com un *roman à clef*, atès que no deixa de ser una qüestió que pot tenir un relatiu interès biogràfic però que no altera el valor literari dels contes. Les anècdotes mínimes que els sustenten són menys importants que els temes que s’hi despleguen (la sensació de portar una existència desajustada i incompleta, la dependència emocional d’un germà amb la vida malmesa, la necessitat de perdó i de reconciliació paternofilials) i això comporta que el desenllaç acostumi a ser molt obert, ja que no hi ha gaires elements a resoldre narrativament.

Malgrat la diversitat formal i temàtica dels contes, hi apareixen alguns elements recurrents. El primer fa referència a la figura del germà: “D’ira i mansuetud”, “Les cireres” i “Àngels” exploren l’afecte fraternal, amb un recorregut que va des de la vana exploració d’un passat comú encara innocent per tal de “conjurar (...) l’abismal follia” que

afecta un dels germans fins al drama de dos àngels bessons (tan idèntics que semblen un de sol) quan un d'ells queda “encaterinat per alguna mena d'amor terrenal”, passant per la cristal·lització vegetal de l'amor patern en dos cirerers ufanosos que personifiquen els dos fills d'un pare feliç. El segon element repetit és un motiu temàtic, a vegades menor, a vegades central: els núvols. Són els protagonistes d'“Els núvols i la pluja”, classificats en una dotzena llarga de categories delicadament poètiques que recorden *Les ciutats invisibles* de Calvino: trobem núvols que hi són “per posar límits a l'horitzó”, “per trencar el fons blau de l'avió que s'enlaira”, “per endolcir el perfil adust i escàs de l'olivera hivernenca”, etc. També tenen importància a “La lluna i el gra de raïm” (“Va pensar que potser eren els núvols qui li impedièn acudir a la cita”) i a “Tercer cel, primera plaça” (“sort en va fer el notari d'uns núvols esbiaixats i generosament compactes que li construïen una segona volta al tercer cel”). La darrera constant, relacionada sens dubte amb l'axiologia de l'autora, consisteix en el fet que la majoria de contes es mouen entre dos àmbits (un ideal i l'altre ben terrenal) que comporten, respectivament, un món on impera el bé moral i un altre on hi manca o hi està en conflicte amb el mal. Adés aquests dos àmbits es presenten en un mateix conte, adés en un conte n'apareix un i en un altre conte l'oposat. Així, a “Els núvols i la pluja” els núvols apareixen personificats i caracteritzats per trets positius i idealitzants. En canvi, a “D'ira i mansuetud”, d'una dimensió profundament humana i terrenal, el conflicte entre el bé i el mal no és resoluble, no hi ha idealització possible. A “Àngels”, només la imprudent vanitat enamoradissa de l'alba pot arribar a pertorbar la serenitat intemporal de l'àngel. A “Tercer cel, primera plaça” les angoixes dels homes contrasten fortament amb la compassió i l'afecte que els elements naturals i els objectes inanimats projecten sobre el protagonista: el reflex d'un aparador li retorna “una mirada *turmentada*” mentre que, més avall, “l'aparador de les joguines se'l mira *compadit* i li ofereix una joguina *impròpia, afectuosament*.” El conte

conclou amb aquest excel·lent final que està construït amb uns modificadors ajustadíssims i suggerents (en cursiva). Aquesta saviesa en la tria dels adjectius i dels adverbis no és casual: la riquesa, la precisió i la claredat lèxiques mai no defalleixen en totes les narracions. A vegades el lèxic adquireix una formulació poètica (“La gelor tensa el blau gebrat del matí hivernenc”), d’altres, desplega un meravellós repertori botànic (“i si venien més fills, haurien de senyalar-ho amb rosers o lliris o xeringuilles o maria-lluïses”), repertori que a vegades incorpora diminutius que intensifiquen la projecció emocional desitjada (“arbrissó”), i sempre amb el mot just i evocador.

Aquests contes mereixen un estudi molt més profund i acurat, però el meu espai s’esgota i no puc acabar sense recomanar-ne vivament la lectura. Qui els llegeixi hi trobarà l’admirable plasmació literària d’unes experiències humanes, a vegades intenses i dramàtiques i d’altres alades i subtils.

Només em manca recordar que la Coia i jo vam mantenir durant trenta anys una amistat basada en l’afecte i en el respecte mutus, pastada lentament amb afinitats i experiències compartides, així com amb un civilitzat intercanvi de confidències entre terapèutiques i autoiròniques. La Coia —com la majoria de persones— encarnava algunes aparents contradiccions: tan continguda que semblava i tan accessible com era, tan pudorosament discreta i alhora amb tanta capacitat de provocar un somriure alegre. Quan alço la vista al cel, em fa la sensació que ella —que tenia una fe racional i lúcida, manifestada amb naturalitat i amb tota la consideració per als qui no la compartíem— ens esguarda entre irònica i benèvola des de la seva, i ben guanyada, “segona volta al tercer cel”.

Joan Manuel HOMAR

CECÍLIA RO, LA MEVA ROSA

(Maig de 1971)

Una rosa feta desig

Ja no te'n recordes tu, tens mala memòria o potser eres molt petita.

L'Ester tenia cinc anys i jo la cuidava. Cinc anys són pocs, però no n'havia complert més. Sempre deia que volia ser com jo; no sé què em devia trobar, però sí que m'estimava, com jo la Rosa. Anhelava ser gran i mai va aconseguir atrapar-me. I jo volia ser petita. Com l'Ester. No podia ser. Ja sabia que per molt que me l'estimés mai arribaria a ser per a ella amiga. M'ho posava al cap, m'ho atapeïa en el racó més sensible del cap, amb molta cautela. I ara, molt més tard, em fa una gran por quedar sense sentits com aquell noi del qual sempre parlava l'avi. I si puc retenir alguns instants, ben aviat se'n va tot a rodar. No hi ha manera.

Ella m'estimava; no sé com, però em tenia una estimació molt forta. I ara em pregunto, per què em poso amb l'amor, què se'n sap als cinc anys? Estimes sense conèixer el perquè.

Va arribar la primavera i com si algú ho hagués manat, va esclatar un sol que es donava tot a la terra, lluent i tebi. Van tornar els ocells. De mica en mica ens anàvem posant a to. Començava a fer-nos nosa la roba i anàvem deixant les malalties a l'hivern, ja no feia peresa llevar-se cada matí per anar a escola.

Amb el bon temps tot anava venint com cada any. Passaven dies i setmanes. Ningú se n'adona a la ciutat, altra feina hi ha. Però a les masies si les flors no esclaten

es troba a faltar alguna cosa. Havia arribat la primavera o només les orenetes, el sol i el bon temps? No podia ser que a mitja primavera no es veiés cap roser florit. Doncs no n'hi havia ni un.

Primavera sense roses no és primavera. Potser arribarien més tard, o potser ja no floririen fins l'any vinent. Que hi hagi sol no vol dir res, i els ocells tampoc hi tenen res a veure. Tot l'any havíem tingut un verderol al celobert de casa. “Una oreneta no fa estiu”, però si no hi ha roses, tant se'ns en dóna el nombre d'ocells.

A casa tampoc notaven si hi havia o no hi havia flors. Davant mateix, una florista tenia flors de tota mena. I com que de feina ja en tenim bastant, vés i busca qui se'n va al camp a veure què fan les flors. Un pomet de clavells pel sant de la mare; una rosa de mànec prim i llarg, sense punxes, per a la Mercè —li ha comprat el Carles—, no sé què celebraven, i potser, fins i tot, s'ha venut la corona de llorer. La florista ha fet negoci.

“Un dia hem d'anar al mas a collir flors”, em deia molt sovint, i jo que sí. Sabia que de roses res, però no me'n sabia fer a la idea, no podia ser. I aquell dia de sol em vaig veure obligada. Era diumenge. El sol com sempre i el verderol ja feia estona que cantava. No em quedava altre remei, li ho havia promès.

Ja portava la cara neta i els rínxols ben pentinats quan va entrar per despertar-me. Mai m'havia llevat tan de pressa. Vam sortir de casa. En passar per davant de ca les tietes, elles estaven al balcó, i ens van dir “Adéu” amb veu cridanera. Jo em vaig posar vermella, a vegades em feia vergonya que no sabessin amagar que érem de poble. No vol dir que ens sentíssim desplaçats de la ciutat.

Li agradava la xocolata, ho sabia i n'havia pres per esmorzar. El pa era dur, però ens el vam menjar com si res; un mos de pa i una mica de xocolata no duraven més que uns passos. Quan vam arribar al mas, ja feia estona que ens l'havíem acabat. No hi havia més que marrons i verds. Em va preguntar on eren les flors. Les buscava primer amb els ulls, després, desconfiant d'ells, palpava amb les

mans entre els brots. No s'ho creia. Potser és que el roser era bord. Ho provava, ara en aquest ara en l'altre, i no res. I així baixàvem pel caminal. Però el roser del final que quan estava a sota del presseguer m'havia semblat tan petit, ara que el tenia tan a prop, el veia gran. El darrer any li havien tallat una branca i, enfadat al mateix temps que trist, havia fet una estirada per a demostrar que era fort. I ho era. L'herba, però, se'l menjava. L'ofegaria i acabaria morint. No, no podia ser. Calia mirar ben bé si encara li restava una gota de vida, si havia florit. L'Ester va escorcollar entre les herbes, i sota, prop de la cicatriu, hi havia una rosa. Encara no havia esclatat. Li vam treure l'herba per donar-li alè i deixar-la créixer. Seria l'única rosa.

Jo feta rosa

Les vacances s'havien acabat i calia reempendre els estudis. Agafar cada dia els llibres i anar a perdre el temps. Ho deien alguns, acompanyant aquestes paraules amb una cara llarga que indicava la poca gràcia que això els feia... I cadascú pot dir el que pensa, fer grans escarafalls, però al final, tots ens tornem mansos i anem seguint amb més o menys voluntat la cordeta del que "cal fer".

Aquell hivern, tots érem coneguts. Ningú de nou. Alguna baixa, però de les que no es fan notar.

Les classes van començar amb normalitat. Això és el que es diu, perquè si engegar el cotxe sense gasolina és normal... Bé, potser sí que ho és, cada any es comença si fa o no fa.

Però "les coses s'anirien arreglant amb el temps". Ho havia dit el cap d'estudis quan el Xavier va protestar. Ja es girava la frescor i el vidre aixafat de la finestra feia la frescor salvatgina, donant tombs per la classe: un neguit. Amunt i avall. I nosaltres arrupits amb un parell de jerseis sobre la pell tota gallina. Sense guants. És de mala educació portar-los posats quan hi ha el professor. I encara calia fermapar barres que ens petaven de fred. I cada cop més, fins que un dia no vam voler entrar per

més que ens ho diguessin. “Vinga, tossuts.” No hi havia manera. Al començament molt bé. Però després: qui va haver de treure les castanyes del foc? Tots havíem donat paraula de no baixar del ruc. L’Emili, que amb grans crits, inflant les venes del coll, s’havia enfilat damunt la taula, ens va decebre d’allò més. Havia estat el primer a abandonar les nostres exigències. Diré, doncs, que van ser dos els que se les van empalmar, i tant que es predicava, “Cal mantenir-se. Ho aconseguirem”. Romanços! I després, per a fer les paus, que no ens enfadéssim, que no era res, que al cap d’uns quants dies vindrien i ho arreglarien tot i ens posarien una estufa. I després d’una cosa l’altra, tot s’arreglaria, paciència. Paciència? Ara sí que ho havien encertat. Justament era això el que abundava. En teníem massa.

No es pot fer res, dèiem a la fi. Potser fins i tot ho deien els llibres. I ja no ens mirarien de reüll, ni ens assenyalarien amb el dit com fins llavors.

I anàvem pels claustres sense obrir boca —era inútil esforçar-se—, les mans a les butxaques, el cap baix i els ulls..., els ulls anaven fixos, clavats a terra. Si avançàvem un pas les rajoles se’ns movien davant d’ells. Devien ser unes rajoles fines i llisquents quan eren noves; però ja feia temps que els peus s’hi arrossegaven, i potser fins i tot els ulls resseguint-les els havien fet tot de clotets. L’entremig —entre rajola i rajola— eren carrerons entre blocs de cases d’una peça, capaços de fer que t’adonessis que estaves caminant.

Em sembla que tots feien la mateixa ganyota quan, més tard, fet ja l’hivern, caminàvem cap al despatx de direcció. Uns acompanyats per la por, els altres amb el cap buit i sense saber què dir. Per un moment, quan els vaig veure amb aquelles cares pansides, no sabia què, però em semblava que alguna altra vegada havia vist aquella pintura; no ho podia recordar. Jo estava esporuguida per la presència del director (home de dimensions superiors a les nostres, ben vestit i la cara al costat de les nostres feta un gran contrast). I quan la mirada se’m dirigí al

damunt de la taula, just per a veure una rosa vermella, encesa, va ensopegar amb una de mústia, també roja, però pansida. Devia estar trista perquè una fulla l'havia abandonat. No sé per què, però em semblà que aquella rosa trista també suggeria un record. No vaig poder lligar caps. Estava neguitosa. El director, el brogit, les roses i les cares pansides... "Pansides." Ara que me n'adono, aquesta paraula també l'he emprada per a qualificar la rosa trista. Com no me n'he adonat fins ara? Un manat de roses pansides, tristes davant una taula. Jo era rosa.

CORRE, VINE, JOAN

(Octubre de 1972)

—Corre, vine, Joan. Fixa't què hi ha aquí.

—Ecs! Quin fàstic! Què deu ser?

—Senyor Solà, què és això? Mireu, mireu, veniu aquí!

I el senyor els explica què sóc, a la seva manera, és clar. Fa anys i anys que va passar i ningú no sap com.

Gairebé ni jo mateix sé com va anar la cosa. Només veig que, per ara, em trobo tancat sota aquest tap de vidre brut i esquerdat, sucats d'un líquid grogós i pudent. Tot un fàstic. Arrupit i sense poder moure'm. Tothom qui entra al museu es fixa en mi, i els menys maniàtics se'm planten al davant i badoquegen fins a l'hora de marxar. Provo de parlar perquè puguin conèixer tot el misteri. Faig anar la boca amunt-avall; però la tinc tan escarransida que ni tan sols hi paren compte.

Voldria alçar els braços, a veure si s'adonen que sóc viu i que vull sortir d'aquest racó del pixum. Estic segur que si ho aconseguia podria arribar a ser com ells. Potser també s'ho temen i això els fa por. Qui ho sap?

Faig força per engegar els braços enlaire i no puc; em van encabir tan just que no puc separar-los de vora la panxa. I amb el temps se m'hi enganxaran, ja ho veig venir. Tinc por; cada dia hi veig menys, el suc groc se m'ha omplert de cucs, i l'ampolla de pols. Ja feia bastant de temps que no entrava ningú a regirar per aquí. No ho entenc. Si almenys em pogués moure...

—Va, vinga, ampolleta, obre't d'una vegada! No et facis el ronsa... Tinc les mans enganxades a la panxa. No veus que vull sortir? No hi ha res a fer. Tossuda... Ja n'estic tip! O et destapes, o fes-me el favor de tapar-te

bé d'una vegada per sempre! Un dia em trobaré sec com una banya, i tot per culpa teva. Sí, teva.

El suc groc s'escapa per l'escletxa que deixen el tap i el broc. Bon parell... Ja em noto la closca com un crostó. M'han caigut tots els cabells, i si a algú se li acut d'entrar, es riurà de mi més que mai. Vaig fet un fàstic.

I si feia un bot? A veure si l'obro. Potser...; però, ca, barret!, pesa molt i només aconseguiré fer-me més mal. I si mil coses m'esberlo el cap, tururut-xinxola. Només tinc les de perdre, ja ho veig. Valdrà més que no em mogui.

—Vine'm aquí, cuc. Et sorprèn que vulgui parlar amb tu? Doncs no te n'estranyis tant, no tinc ningú més que pugui escoltar-me.

La por de quedar mut, i per sempre, angunieja.

—Saps? De petit, m'agradaven molt els pastissos; quan la mare en feia algun jo era sempre a la vora. Em tornava com boig mirant si es llevava o no es llevava el pastís. Es feia més i més gros fins gairebé sobreixir-se. Jo patia; amb cada bluf de les bombolles el veia regalimant tot per fora. No parava d'obrir i tancar el forn cada dos per tres, i la mare: “No obris i tanquis tant..., se sobtarà el pastís.” Tenia raó, però no podia estar-me'n.

Un dia, recordo que en vam fer un farcit de fruita i amb tot d'ametlles per fora, i, com que era el sant de l'avi, vaig comprar una sorpresa per posar-la dins. La mare va fer un senyal al tros de la trampa i a l'hora de repartir-lo, la va donar a l'avi. Quan hi clavà la dent, de poc se la trenca. Després, tota la tarda amb mal de boca; deia que en arribar a casa glopejaria i, l'endemà, com a nou.

No havien passat molts anys i vaig entrar a treballar en una pastisseria. Feia encara poc temps que em tenien d'aprenent, quan al poble hi va haver un gran casori. Necessitaven un pastís molt gros, de deu pisos hauria de ser. I grans plàteres de dolços. I... Arribarien molts convidats forasters; calia enlluernar-los.

Al forn només érem dos a treballar, i la mestressa va dir que si volíem faria venir algú per ajudar-nos, però

vam pensar que entre l'un i l'altre ja ens arreglaríem bé. Dos dies abans ja ens afanyàvem amb l'endiastrat pastís.

—Tu, comença a batre clares mentre mesuro el sucre, la farina i la llet. Ep, noi!, no en posis tantes i serà igual de bo. Bat més fort que això sembla aigua... Vinga, au, enllestim. Ets més lent que un cargol per la pols...! Ara, vés col·locant dins el forn les llaunes plenes.

Quin atabalament! Un pic cuites les llesques de pa de pessic, calia muntar-les sobre una torre de ferro. Després, no arribàvem als últims pisos. No hi estàvem acostumats i no sabíem com treure'ns la feina dels dits.

—Potser fóra millor muntar i guarnir fins allà on puguem, i quan les primeres plàteres estiguin llestes i a punt d'orgue, ens enfilarem per arreglar les de més amunt.

I així ho vam fer. Però, quan tot just havíem decidit de començar els últims pisos, se'ns va acabar la nata.

—Me'n vaig a veure si en trobo a cal Miró. Anem ben arriats...! Mentrestant, enfila't a posar els pans que falten. No s'ha de perdre temps. A veure si quan arribo només em falta guarnir-les.

Vaig anar posant els pisos que faltaven; ara el setè, el vuitè, després el novè, ja només en quedava un. I aviat també hi fou. Renoi, si n'era d'alt aquell pastís! No te'n pots fer càrrec. M'agafava vertigen de tan amunt com estava. Veia les escales petites allà a baix, però més i més grosses vora meu. Creixien molt de pressa. I el pastís, jugant a veure qui guanya. Tot anava ràpid, no sé encara com i em vaig trobar de peus dalt del pastís. Provava de desempallegar-me'n, però res; pitjor, encara; era molt tou i com més em movia, més se m'hi enfonsaven els peus. Imagina caminar per la més flonja catifa que mai s'hagi teixit... De primer moment m'havia sabut greu fer-la malbé, però, després, ni tan sols no recordava que aquella catifa fos feta per a menjar.

Em vaig decidir a caminar. Ara un peu ara l'altre, xano-xano fins al mig. Hi havia un forat ample com el d'un pou; m'hi vaig apropar. Devia ésser molt profund, sense gens ni mica de soroll, fosc com una gola de llop.

Vaig quedar-me quiet, amb els ulls enganxats i fixos; ni me n'adonava i gairebé tenia totes les cames dins el pastís. Mai no he entès per què del pa de pessic en diuen precisament de pessic i no d'altra cosa. Puc ben assegurar que, de pessic, no en vaig sentir cap ni un. Era com si la catifa es transformés en tot un senyor coixí de plomes que m'obligava a jeure, i un so dels més dolços m'anà enfonsant fins a quedar de ple dins el pastís. No sé com no em vaig ofegar tapat el cap i tot com estava...

I, ara que ho recordo, devia passar un bon neguit el Ramon en veure que no em trobava. Però no cal capficar-se, després de tot deuria buscar alguna explicació. Ja m'havia dit un dia que em considerava molt estafet.

No puc parlar del que vaig fer ni d'on vaig anar a parar... Sí..., em sembla... M'havia semblat alguna cosa i no puc fer-ne memòria. Bé, és igual, m'ho empasso.

Em despertaren de sobte, tenia la impressió que algú m'havia fet pessigolles al peu, me'l vaig mirar. Tota la sola de l'espardenya malmesa, i no en tenia d'altres. Vaig arrupir-me, tenia la pell de gallina, potser m'havia refredat. No podria pas explicar quin daltabaix va haver-hi tot seguit. Tan aviat em trobava de panxa enlaire com de cul per amunt; el meu llit de plomes mig esbotzat, i jo fent figuretes cap avall fins a una cambra fosca, plena de brutícia i de succhs calents. Quin tuf es respirava allí!, com de ventre de gat mort. No sabia per on passar i em vaig anar arraconant fins a no poder més. Un indret llòbrec i ple de sorolls. I pudors. Em vaig marejar... Més tard, en despertar-me, tot era diferent, semblava que hagués fet un llarg viatge per la fàbrica de la tinta roja. Com si me n'haguessin abocat un bidó tot ple, com si m'hagués banyat dins un mar roig. No sabia on era. Una sala rodona, blanca d'un blanc trencat, fosca i clara alhora.

Van passar els dies; tot s'anava inflant, com un globus. Durant tot aquell temps no es coneixia diferència entre la nit i el dia; sempre era igual, ple d'una foscor blanca. Jo matava les hores pensant quin indret podria ser aquell,

escoltant sorolls per a millor esbrinar-ho, i fent tot el que s'acostuma a fer quan no es pot fer res.

De petit havia sentit a parlar d'un senyor que li havia sortit un bony a l'esquena, damunt la ronyonada, i li feia molt de mal. Els metges digueren que només era un tendrum el que tenia, i que li feia mal perquè encara creixia. Després van canviar d'opinió: una costella recargolada li omplia el bony; una cosa molt seriosa, calia operar-ho. Va anar a consultar un doctor de Barcelona i no en va treure l'aigua clara. En tornar, es va deixar operar. L'hi trobaren un líquid enganxós amb una bola més fosca al mig, com un rovell embolicat de clara. Pel poble va córrer que el que li havien tret eren els mals esperits que tota la vida venien martiritzant-lo.

Em vaig mirar bé, des d'on els ulls podien començar a veure fins als peus; tancava un ull, després feia l'ullet amb l'altre per recórrer-me el costat dret del nas, tornava a l'esquerre, i altre cop al dret...; però no em veia aspecte de rovell per enlloc. Vaig provar de foradar les parets per sortir d'aquell cau. No hi havia res a fer. Ara crec que potser tot hauria anat millor si m'hagués conformat a quedar-me allà dins. Sense tant de batibull com vaig fer, el senyor ni tan sols no s'hauria adonat que tingués res per dins i no l'haurien operat. Qui ho sap? Ah!, de l'operació he sentit dir que va ser un gran èxit. No s'havia vist mai res semblant.

Després, em miraven i remiraven, no se'n podien avenir. Decidiren conservar-me, una curiositat com aquesta no es podia deixar perdre, i em van posar aquí dins, banyat d'una aigua transparent i neta. M'agradava l'olor, però em feia venir son. Em van tapar molt ben tapat, això sí, no fos cas que m'esbravés. Ja fa molts anys, tot plegat. L'aigua convertida en suc calent i plena de brutícia, s'esbrava contra totes les prevencions. No em puc moure. El tap no tanca bé, i jo vaig tornant-me cada vegada més secalló.

—Mireu. Veniu aquí. Ecs! Quin fàstic!